

Hemşirelerin afet ile başa çıkmasına psikolojik sermayenin etkisi

The role of psychological capital in the nurses' control of disaster

¹Nilgün Katrancı, ²Hilal Kuşcu Karatepe

¹Dr. Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Gaziantep, Türkiye. nilselgun@hotmail.com. 0000-0002-0954-6224

²Doç. Dr. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü, Osmaniye/Türkiye. hkuscukaratepe@osmaniye.edu.tr. 0000-0001-9237-2714

ÖZ

Giriş ve Amaç: Bu çalışmada hemşirelerin afet ile başa çıkmasında psikolojik sermayenin etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. **Gereç ve Yöntem:** Araştırma 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremden etkilenen illerde görev yapan 192 hemşire ile tanımlayıcı olarak gerçekleştirildi. Verilerin toplanmasında; Kişisel Bilgi Formu, Psikolojik Sermaye ve Bireysel Afet Direnci ölçekleri kullanıldı. Veriler çevrimiçi ortamda kartopu örnekleme yöntemiyle elde edildi. Veriler tanımlayıcı analizler, Cronbach güvenilirlik katsayısı, t testi, korelasyon ve regresyon analizleri ile değerlendirilmiştir. **Bulgular ve Sonuç:** Hemşirelerin yaş, mesleki yılı ve kurumda çalışma yılına göre psikolojik sermaye ve bireysel dirençlilik anlamlı farklılık göstermiştir. Polikliniklerde psikolojik sermaye, acil servis çalışanlarında bireysel afet direnci anlamlı düzeyde yüksektir. Hemşirelerin psikolojik sermayelerinin bireysel afet direnci üzerine etkisi anlamlı ve pozitif yönlüdür. (β :.663.) ve R2 değeri .439'dur. Hemşirelerde psikolojik sermayenin öz yeterlilik (β :.221), umut (β :.224) ve dayanıklılık (β :.359) alt boyutları bireysel afet direncini anlamlı ve pozitif yönde etkilemiştir. Hemşirelerin öz yeterlik, umut, dayanıklılık düzeyleri arttıkça afet dirençliliği de artmıştır. Afet durumunda dirençli hemşirelerin var olabilmesi için yeterliklerinin, umutlarının ve dayanıklılıklarının artırılmasına yönelik girişimler önerilebilir.

Anahtar Kelimeler:
Psikolojik Sermaye, Hemşire,
Bireysel Afet Direnci

Key Words:
Psychological Capital, Nurse,
Individual Disaster Resilience

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Dr. Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Gaziantep, Türkiye. nilselgun@hotmail.com. 0000-0002-0954-6224

DOI:
10.52880/sagakaderg.1554686

Gönderme Tarihi/Received Date:
23.09.2024

Kabul Tarihi/Accepted Date:
16.11.2024

Yayımlanma Tarihi/Published Online:
31.12.2024

ABSTRACT

Introduction and Objective: To determine the effect of psychological capital on nurses' coping with disaster. **Material and Methods:** The descriptive study was conducted with 192 nurses working in the provinces affected by the earthquake centered in Kahramanmaraş on February 6, 2023. Data were collected with Personal Information Form, Psychological Capital, Individual Disaster Resilience scales and online survey by snowball method. Data were evaluated with descriptive analyses, Cronbach's reliability coefficient, t test, correlation and regression analyses. **Results and Conclusion:** Psychological capital and individual resilience showed significant differences according to nurses' age, professional years and years of working in the organization. Psychological capital was significantly higher in outpatient clinics and individual disaster resilience was significantly higher in emergency service workers. The effect of psychological capital of nurses on individual disaster resilience is significant and positive. (β :.663.) and R2 value was .439 Self-efficacy (β :.221), hope (β :.224) and resilience (β :.359) sub-dimensions of nurses' psychological capital significantly and positively affected individual disaster resilience. As self-efficacy, hope, and resilience levels of nurses increased, disaster resilience also increased. In order to have resilient nurses in case of disaster, interventions to increase their efficacy, hope and resilience can be recommended.

GİRİŞ

Son yıllarda, çeşitli nedenlerle yıkıcı felaketlerin sayısı önemli ölçüde artmaktadır (Amini ve ark., 2023). Buna karşın insan toplulukları her geçen gün daha savunmasız hale gelmekte ve afetlerle başa çıkma zorlaşmaktadır. Afet iyileştirmede önemli insan kaynağı olan hemşireler zor ve öngörülemez şartlar altında görev ve sorumluluklarını yerine getirmeye, kısıtlı kaynaklarla müdahale etmeye, sürece uyum sağlamaya ve diğer sağlık hizmeti sağlayıcıları ile etkin iletişim

kurmaya çalışarak sağlık hizmeti yürütmektedirler (Yıldız ve Yıldırım, 2022; Liou ve ark., 2020).

Önceki çalışmalar, bu zorlukların hemşirelerin afetlere yardımında bulunurken özellikle psikolojik sorunlar açısından risk altında olduklarını bildirmektedir (Giarratano ve ark., 2008; Hughes ve ark., 2007; Hiçdurmaz ve Özçetin, 2020). Bu nedenle hemşirelerin bir felakette çalışmanın travmasıyla nasıl başa çıkacaklarını bilmeleri, diğer bir deyişle "afeti yönetebilmeleri" önemlidir (Giarratano ve ark., 2008). International Council of

Nurses (ICN, 2019) güncellenen afet hemşireliği yetkinlikleri için belirlenen rollerin geliştirilebilmesi için hemşirelerin başa çıkma kabiliyetlerinin önemli olduğunu vurgulamaktadır (Songwathana ve Timalisina, 2021; Alan ve ark., 2022). Hemşirelerin kendisini, ailesini olduğu kadar hizmet sunum yeteneklerini ve sunulan hizmetin niteliğini önemli düzeyde etkileyen bu durumlara ilişkin önleyici, güçlendirici ve dirençli hale getirmeye yönelik yaklaşımların geliştirilmesi gerekir (Demirbilek ve Gökkyaya, 2022).

Riskleri önlemede veya sorunlarla mücadele etmede hemşirelerin psikolojik sermayelerinin bir kalkan görevi görebileceği belirtilmektedir (Urgan ve ark., 2021). Psikolojik sermaye "bireyin pozitif psikolojik gelişme hali" dir ve öz yeterlik, iyimserlik, umut ve psikolojik dayanıklılık kavramlarıyla ilişkilidir (Luthans ve ark., 2007). Öz yeterlik afete dayanıklılığın öncülü olarak gösterilmiştir (Mao ve ark., 2021). Afet anında güçlü bir öz yeterlik duygusuna sahip olanların, bir afet bölgesine gönderildikten sonra daha az tükenmişlik, şefkat yorgunluğu ve depresyon belirtileri gösterdikleri bildirilmiştir (McCanlies ve ark., 2018; Pietrantoni ve Prati, 2008). İyimserliğin, afet bölgelerine gönderildikten sonra iyimser olmayanlara göre daha düşük kaygı, depresyon ve stres yaygınlığına sahip oldukları belirtilmiştir (Yasien ve ark., 2016). D'Souza ve arkadaşları (2023) umutun doğal afetler sonrasında psikolojik sorunlara karşı dayanıklılık geliştirdiğini belirtmektedir (D'Souza ve ark., 2023). Harvey Kasırgasından sonra yapılan kesitsel bir çalışmada umudun travma sonrası stres bozukluğuna bağlı bulguları daha az düzeyde saptanmıştır (Long ve ark., 2020). Katrina ve Rita Kasırgalarından sağ kurtulanlar üzerinde yapılan bir başka araştırma, iyimserlik ve umudun ruh sağlığını olumlu etkilediğini bulmuştur (Cherry ve ark., 2017). Dayanıklılık, hedeflere az kaynakla ulaşılmasını sağlayan strese sağlıklı bir şekilde yanıt verme kapasitesidir ve bakım kalitesinin artırılması ile sağlık bakım iş gücünün sürdürülebilirliğinin anahtarıdır (Epstein ve Krasner, 2013). Pandemi sürecinde bireylerin psikolojik dayanıklılıklarının özellikle depresyon ve anksiyete gibi psikolojik sorunları önlemede etkili olduğu ortaya konulmuştur (Bozdağ, 2020). Çalışmalar hemşirelerin karşılaştıkları sorunlarla mücadele etmede iyi bir psikolojik yapıya ihtiyaç duyduklarını vurgulamaktadır (Demirbilek ve Gökkyaya, 2022; Ağırkaya ve Erdem, 2023; Öz ve Yılmaz, 2009).

Afetten etkilenen gruplara yönelik riski ve kırılabilirliği azaltmak; destekleyerek güçlendirmek daha etkin bir afet yönetimi sağlayabilir ve zararları azaltabilir. Afetler sırasında çalışmanın potansiyel olarak zararlı psikolojik ve fizyolojik etkileri ile başa çıkmada direnç seviyesi önemli bir etkidir (Turner, 2015; Mealer ve

ark., 2012). Hemşirelerin risk, kriz, afet gibi her türlü olumsuz koşul ve olaylar karşısında pozitif bir davranış sergilemesine olanak sunacak direnci kazanmak üzere psikolojik sermayeye odaklanmanın önemli olduğunu öngörüyoruz. Ancak afetle baş etmede hemşirelerin psikolojik sermayelerinin etkisini belirten araştırmalar kısıtlıdır.

Bu çalışmada hemşirelerin afete karşı direncinde psikolojik sermayenin etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Hemşirelerin bireysel afet direnci ne düzeydedir?
- Hemşirelerin psikolojik sermayeleri nasıldır?
- Hemşirelerin bireysel afet direnci sosyo-demografik özelliklere göre farklı mı?
- Hemşirelerin psikolojik sermayeleri sosyo-demografik özelliklere göre farklı mı?
- Hemşirelerin psikolojik sermayelerinin bireysel afet direnci üzerinde etkisi var mıdır?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın tipi

Tanımlayıcı ve kesitsel tipte planlanmıştır. Veriler Kişisel Bilgi Formu ile Psikolojik Sermaye ve Bireysel Afet Direnci ölçekleri ile elektronik anket yöntemiyle (Google.doc) toplanmıştır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırma 6 Şubat Kahramanmaraş merkezli depremden etkilenen Adana, Gaziantep, Kahramanmaraş, Adıyaman, Osmaniye, Hatay illerinde kamu ve özel hastanelerinde görev yapan hemşireler ile Haziran-Eylül 2023 tarihinde yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Çalışmada örneklem seçimine gidilmemiş olup katılımı kabul eden 192 hemşire ile çevrim içi olarak kartopu yöntemi ile yürütülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu; hemşirelerin yaş, medeni durum, cinsiyet, eğitim, toplam mesleki yıl, bulunduğu kurumda çalışma süresi, çalışılan birim, çalışılan kurum tipini sorgulayan ifadeler yer almıştır.

Psikolojik Sermaye Ölçeği: Luthans ve arkadaşları, (2007) tarafından geliştirilmiştir. Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği Oruç (2018) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin öz yeterlilik,

iyimserlik, dayanıklılık ve umut alt boyutlarıdır ve 12 maddedir. “1=Kesinlikle Katılmıyorum ile 6=Kesinlikle Katılıyorum” arasında puanlaması yapılmıştır. Oruç (2018) çalışmasında ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0,93’tür. Bu çalışmada 0,91’dir.

Bireysel Afet Direnci Ölçeği: DiTirro (2018) tarafından geliştirilen ölçeğin Şen (2022) tarafından Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Ölçek toplam 19 maddedir. Ortak başa çıkma, tecrübe ile başa çıkma, duygusal başa çıkma ve bilgi ile başa çıkma alt boyutlarıdır. 5’li Likert tipinde “Kesinlikle Katılmıyorum ve Kesinlikle Katılıyorum aralığında puanlanmaktadır. Şen (2022)’in çalışmasında ölçek Cronbach Alpha değeri 0,89’dur. Bu çalışmada 0,85’dir.

Veri Toplama Yöntemi

Veriler çevrimiçi anket (Google.doc) ile Whatsapp, Instagram ve e-mail yoluyla katılımcılara ulaştırılmış ve kartopu yöntemi ile 192 hemşireye ulaşılmıştır. Hemşireler çalışmaya katılmadan önce katılımın gönüllü olduğuna dair açıklamaya onay vererek katılım göstermişlerdir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler Statistical Package for Social Science Version (SPSS) 26.0 programı aracılığı ile değerlendirilmiştir. Analizlerden önce; ölçek değişkenlerinin normal dağılımı incelenmiştir. Ölçek değişkenlerine ait çarpıklık ve basıklık değerlerine baktığımızda -1,5 ile +1,5 arasındadır (Tablo 4) ve normal dağılım göstermektedir.28 Verilerin analizinde; tanımlayıcı analizler, güvenilirlik düzeyleri için Cronbach Alpha katsayısı, bağımsız örneklem t testi, tek yönlü, Pearson korelasyon analizi ile hemşirelerde psikolojik sermayenin bireysel afet direncine etkisini saptamak üzere regresyon analizi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi için $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Hemşirelerin %77,1’i kadın, %52,6’sı evli, %56,3’ü 20-30 yaş aralığında, %74’ü lisans mezunu, %47,4’ünün toplam mesleki yılı ve %55,2’sinin 1-5 yıl aralığında kurumda çalıştıkları, %87,5’inin çalıştığı kurum tipinin kamu olduğu, %30,2’sinin acil servis birimlerinde çalıştıkları belirlenmiştir.(Tablo 1).

Hemşirelerin psikolojik sermaye ve bireysel afet direnci ile demografik değişkenlere göre yapılan analiz sonuçları Tablo 2’te gösterilmiştir. Psikolojik sermaye ile yaş ($p:0,000$), toplam mesleki yıl ($p:0,000$), buldukları kurumdaki çalışma yılı ($p:0,000$) ve çalıştıkları birim ($p:0,017$) ile arasında anlamlı bir fark bulgulanmıştır. 31-

40 yaş gruplarında, toplam mesleki yılı ve buldukları kurumda 16 yıl ve üzeri görev yapanlarda ve poliklinik birimlerinde çalışanlarda psikolojik sermaye anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Bireysel afet direnci ile yaş ($p:0,000$), toplam mesleki yıl ($p:0,000$), buldukları kurumdaki çalışma yılı ($p:0,000$) ve çalıştıkları birim ($p:0,031$) ile arasında istatistiksel yönden fark anlamlıdır. 31-40 yaş grubunda, toplam mesleki yılı ve buldukları kurumda görev süreleri 16 yıl ve üzeri olanlarda ve acil servis birimlerinde çalışanlarda bireysel afet direnci anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Psikolojik sermaye ve bireysel afet direnci ile medeni durum, eğitim, cinsiyet, ve çalıştıkları kurum tipi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0,05$; Tablo 2).

Hemşirelerde psikolojik sermaye ve bireysel afet direnci puan ortalamaları, çarpıklık-basıklık değerleri ve Cronbach Alpha katsayıları Tablo 3’te verilmiştir.

Puan ortalaması olarak; hemşirelerin psikolojik sermaye ölçek geneli 4,65; öz yeterlik 4,77; umut 4,72; dayanıklılık 4,58 ve iyimserlik 4,53’tür. Bireysel afet direnci ölçek geneli 3,45; tecrübe ile başa çıkma 3,57; bilgi ile başa çıkma 3,04; ortak başa çıkma 4,11 ve duygusal başa çıkma 3,07’dir.

Hemşirelerde psikolojik sermaye ve bireysel afet direnci arasındaki ilişkiye yönelik pearson korelasyon analizine ait sonuçlar Tablo 4’te sunulmuştur. Hemşirelerde psikolojik sermaye ($r: ,663$), öz yeterlilik ($r: ,574$), umut ($r: ,632$), dayanıklılık ($r: ,643$) ve iyimserlik ($r: ,397$) ile bireysel afet direnci arasındaki ilişki anlamlı ve pozitif yönlüdür.

Hemşirelerde psikolojik sermayenin bireysel afet direnci üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik yapılan basit (model 1) ve çoklu (model 2) regresyon analizi sonuçlarına Tablo 5’da yer verilmiştir.

Hemşirelerin psikolojik sermayenin bireysel afet direnci üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü olup ($\beta: ,663$) ve açıklanan varyans değerini $R^2 = ,439$ ’dur (Model 1). Alt boyutlarından öz yeterlilik ($\beta: ,221$), umut ($\beta: ,224$) ve dayanıklılık ($\beta: ,359$) bireysel afet direncini istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü etkilemektedir. Öz yeterlilik, umut ve dayanıklılığın bireysel afet direnci üzerinde açıklanan varyans değerini $R^2 = \text{değeri},472$ ’dir. İyimserlik alt boyutu bireysel afet direncini anlamlı bir şekilde etkilememektedir (Model 2).

TARTIŞMA

Bu çalışmada hemşirelerin afete karşı direncinde psikolojik sermayenin etkisi incelenmiştir. Çalışma

Tablo 1. Hemşirelerin sosyo-demografik özellikleri (N=192)

Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Kadın	148	77,1
	Erkek	44	22,9
Medeni durum	Evli	101	52,6
	Bekâr	91	47,4
Yaş	20-30 yaş	108	56,3
	31-40 yaş	59	30,7
	41 yaş ve üzeri	25	13
Eğitim düzeyi	Lisansöncesi	34	17,7
	Lisans	142	74
	Lisansüstü	16	8,3
Toplam mesleki yıl	1-5 yıl	91	47,4
	6-10 yıl	26	13,5
	11-15 yıl	30	15,6
	16 yıl ve üzeri	45	23,4
Bulduğunuz kurumda çalışma yılı	1-5 yıl	106	55,2
	6-10 yıl	28	14,6
	11-15 yıl	33	17,2
	16 yıl ve üzeri	25	13
Çalıştığınız kurum tipi	Kamu	168	87,5
	Özel	24	12,5
Çalışılan birim	Acil servis	58	30,2
	Yoğun bakım	26	13,5
	Poliklinik	33	17,2
	Servis	26	13,5
	Ameliyathane	26	13,5
	Diğer	23	12

Tablo 2. Hemşirelerin psikolojik sermaye ile bireysel afet direncinin demografik değişkenlere göre değerlendirilmesi

Değişkenler	N	Psikolojik Sermaye	Bireysel Afet Direnci
Cinsiyet	Kadın	4,68±0,81	3,43±0,47
	Erkek	4,54±0,81	3,49±0,48
Medeni durum	Evli	4,68±0,93	3,43±0,53
	Bekar	4,62±0,66	3,46±0,39
Yaş	20-30 yaş ¹	4,41±0,77	3,32±0,46
	31-40 yaş ²	5,01±0,74	3,68±0,42
	41 yaş ve üzeri ³	4,86±0,81	3,42±0,43
Gruplar arası fark		2>1	2>1
Eğitim düzeyi	Lisansöncesi ¹	4,81±0,79	3,43±0,36
	Lisans ²	4,61±0,85	3,46±0,50
	Lisansüstü ³	4,64±0,44	3,37±0,41
Gruplar arası fark			
Mesleki yıl toplamı	1-5 yıl ¹	4,51±0,66	3,45±0,39
	6-10 yıl ²	4,03±0,94	3,00±0,54
	11-15 yıl ³	4,97±0,69	3,63±0,49
	16 yıl ve üzeri ⁴	5,07±0,81	3,57±0,41
Gruplar arası fark		4>1,2	4>2
Bulduğunuz kurumda görev süreniz	1-5 yıl ¹	4,69±0,67	3,52±0,44
	6-10 yıl ²	4,09±0,67	3,08±0,54
	11-15 yıl ³	4,68±0,76	3,40±0,33
	16 yıl ve üzeri ⁴	5,07±0,89	3,60±0,47
Gruplar arası fark		4>2	4>2
Çalıştığınız kurum tipi	Kamu	4,61±0,80	3,44±0,49
	Özel	4,93±0,89	3,50±0,29
Çalışılan birim	Acil servis ¹	4,76±0,74	3,54±0,41
	Yoğun bakım ²	4,36±0,65	3,17±0,63
	Poliklinik ³	4,91±0,79	3,47±0,46
	Servis ⁴	4,83±0,70	3,53±0,42
	Ameliyathane ⁵	4,39±1,04	3,40±0,35
	Diğer ⁶	4,41±0,87	3,45±0,50
Gruplar arası fark		3>2	1>2

*p<0,05; T:Bağımsız örneklem t testi F: Tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

Tablo 3. Hemşirelerde psikolojik sermaye ve bireysel afet direnci puan ortalamaları (N=192)

Değişkenler	Ortalama	Std. Hata	Çarpıklık	Basıklık	Cronbach Alpha
Psikolojik Sermaye	4,65	0,81	-0,644	0,171	0,916
Öz Yeterlilik	4,77	0,99	-1,192	1,448	0,813
Umut	4,72	0,97	-0,771	0,343	0,863
Dayanıklılık	4,58	0,90	-0,758	1,239	0,742
İyimserlik	4,53	1,01	-,774	0,541	0,702
Bireysel Afet Direnci	3,45	0,47	-0,679	0,767	0,857
Tecrübe ile Başa Çıkma	3,57	0,78	-0,548	0,506	0,905
Bilgi ile Başa Çıkma	3,04	0,91	-0,191	-0,324	0,864
Ortak Başa Çıkma	4,11	0,59	-0,670	0,681	0,846
Duygusal Başa Çıkma	3,07	1,01	-0,224	-0,610	0,797

Tablo 4. Hemşirelerde psikolojik sermaye ve bireysel afet direnci arasındaki pearson korelasyon analizi sonuçları (N=192)

Değişkenler		Bireysel Afet Direnci	Tecrübe İle Başa Çıkma	Bilgi İle Başa Çıkma	Ortak Başa Çıkma	Duygusal Başa Çıkma
Psikolojik Sermaye	r	,663**	,692**	,528**	,675**	-,170*
	p	,000	,000	,000	,000	,019
Öz Yeterlilik	r	,574**	,560**	,338**	,598**	-,017
	p	,000	,000	,000	,000	,810
Umut	r	,632**	,616**	,480**	,602**	-,084
	p	,000	,000	,000	,000	,248
Dayanıklılık	r	,643**	,705**	,562**	,700**	-,262**
	p	,000	,000	,000	,000	,000
İyimserlik	r	,397**	,463**	,412**	,389**	-,218**
	p	,000	,000	,000	,000	,002

*p<0,05; **p<0,01

Tablo 5. Hemşirelerde psikolojik sermayenin bireysel afet direnci üzerindeki etkisi (N=114)

Model	Bağımsız Değişkenler	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar	t	Sig. (p)	F	Model P değeri
		B	Std. hata	Beta (β)				
Model 1	Sabit	1,665	,149		11,203	,000**	148,908	,000**
	Psikolojik Sermaye	,384	,031	,663	12,203	,000**		
R: ,663; R ² : ,439; Adjusted R ² : ,436								
Model 2	Sabit	1,658	,145		11,436	,000**	43,683	,000**
	Öz yeterlilik	,105	,035	,221	2,973	,003*		
	Umut	,109	,046	,224	2,368	,019*		
	Dayanıklılık	,188	,045	,359	4,190	,000**		
	İyimserlik	-,019	,031	-,040	-,604	,547		
R: ,695; R ² : ,483; Adjusted R ² : ,472; Durbin Watson: 1,879; VIF: 1,593-3,230								

*p<0,05; **p<0,01

sonuçları deprem tecrübmesine sahip hemşirelerin afete yönelik dirençlerini ortaya koymak ve psikolojik sermayelerinin önemini göstermek açısından önemlidir.

Hemşirelerin yaşı, buldukları kurumda çalışma yılı ve çalıştıkları birimlere göre; afet dirençliliklerinde ve psikolojik sermayelerinde anlamlı bir fark saptanmıştır. 31-40 yaş aralığında, 16 yıl ve üzeri görev yapanların yüksek psikolojik sermayeye ve afet direncine sahip olduğu görülmüştür. Çalışmalar hemşirelerin yaşa ve deneyime göre afet dayanıklılık düzeylerinin değişiklik gösterdiğini belirtmektedir (Alan ve ark., 2022; Şen, 2022; Taşkıran ve Baykal, 2019; Duan ve ark., 2022). Bu sonuç çalışma deneyimi ile afet konusunda eğitim alma, yakın zamanda afete müdahalede bulunma ve organizasyonel önlemler (hazırlık, psikolojik destek vb.) gibi farklı etkenlerle ilişkilendirilebilir. Çalışmada acilde çalışanların afet dirençliliği yoğun bakımda çalışanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuca benzer olarak Wang ve arkadaşları (2023) acil birimde çalışmanın afet bakımı bilgi ve becerilerini etkilediğini ve bu alanda çalışanların daha hazırlıklı olduklarını, yoğun bakım ve diğer bölümlerdeki hemşirelerin afet konusunda daha az bilgi beceri ve deneyimli olduklarını bulgulamıştır. Birimlere göre psikolojik sermaye, yoğun bakımlar (4,36±0,65) ile poliklinikler (4,91±0,79) arasında anlamlı farklılık göstermekte olup polikliniklerde çalışanların psikolojik sermayeleri daha yüksektir. Bu durum afet durumunda poliklinik çalışanlarının ayaktan hastaya bakım vermesi buna karşın yatan hasta servisleri ve yoğun bakımların ağır klinik seyirleri ve iş yükü ile açıklanabilir. Çetinkaya ve arkadaşları (2023) da Türkiye'deki deprem bölgelerinde çalışan yoğun bakım hemşirelerinin psikolojik olarak daha fazla etkilendiklerini bulgulamıştır.

Bu çalışmada hemşirelerin afet direnci düzeyi orta seviyenin üzerindedir. Mao ve arkadaşları (2022) afet dirençliliğinin öncüllerini felaket olaylarına maruz kalma, kurtarma çalışmalarına katılma deneyimi ve felakete hazırlık olarak belirtmektedir. Şen (2022) de afete maruziyetin afet dirençliliğini arttırabileceğini savunmaktadır. Bu çalışmada hemşirelerin afet dirençlilik düzeylerinin orta seviyede olması yakın zamanda depremi yaşamaları, görev yapmaları ve deprem müdahalelerine tanık olmaları ile açıklanabilir.

Çalışmada hemşirelerin psikolojik sermaye düzeyi de ortalamanın üzerindedir. Bu sonuç, Kaynakları Koruma Teorisi ile hemşirelerin tehlike ile karşılaştığında mevcut kaynaklarını korumak amacıyla elindeki diğer kaynakları tutma çabası ile açıklanabilir (Hobfoll, 1989). Hemşirelerin psikolojik sermaye düzeylerinin ve öz yeterlilik, umut, dayanıklılık alt boyutlarının bireysel afet direnci üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü etkisi saptanmıştır. Deprem sürecinde hastanelerin

acil birimlerinde müdahale sonrası kurtarılan, tedavisi başarılı olan depremzedeler hemşirelerin kendilerini daha yeterli ve umutlu hissetmesine neden olabilir ve daha çok kişiye yardım edebilmek açısından umutlarını arttırabilir. Uysal (2024) çalışanların iş sorumluluğu duygusunun yüksek olmasının da işteki zorlukların kolayca üstesinden gelme durumlarını arttırdığını belirtmektedir. Duan ve arkadaşları (2022), psikolojik sermayenin afet ile başa çıkma sürecinde önemli bir kaynak olduğunu belirtmiştir ve psikolojik sermaye ile başa çıkma arasındaki ilişki pozitif olarak saptanmıştır. Öz yeterliliği yüksek olan hemşirelerin afetlere karşı daha hazırlıklı olabileceği ve afet durumunda müdahale etme konusunda daha istekli olabileceği bulgulanmıştır. Ike Kasırgası da dahil olmak üzere doğal afetlerden sağ kurtulanlar üzerinde yapılan boylamsal bir çalışmada, travmayla başa çıkma öz yeterliliğinin daha düşük travma sonrası stres belirtileri, endişe ve depresyon ile ilişkisi güçlü olarak gösterilmiştir (Benight ve ark., 2015). Önceki çalışmalar afetler ile baş etmede bireysel dayanıklılığın önemli bir öncül olduğunu vurgulamıştır (Pietrantonio ve Prati, 2008; Turner, 2015; Madrigano ve ark., 2017). Haiti'deki deprem kurtarma çalışmalarına katılan gönüllüler de orada edindikleri bilgi ve becerilerden kişisel bir öz yeterlik duygusu yaşadıkları ve sonrasında başa çıkma becerisi kazandıklarını bildirmişlerdir. Diğer yandan Katrina Kasırgası ve Wenchuan deprem felaketlerine müdahale edenler kurtarma faaliyetlerinde karşılaşılan zorlukların üstesinden geldikten sonra daha da güçlendiklerini vurgulamıştır (Mao ve ark., 2019; Wyche ve ark., 2011).

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma kesitsel bir hemşire grubu ile sınırlıdır, sonuçlar genellenemez. Deprem nedeni ile görev yerlerinden ayrılan veya izinli olan hemşirelerin çalışmaya dâhil edilememesi, hemşirelerin çoğunlukla bu zor dönemlerde çalışmaya katılmaya gönüllü olmamaları örneklemin sınırlı kalmasına sebep olmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Psikolojik sermayenin umut, öz yeterlik ve dayanıklılık alt boyutlarının bireysel dirençliliği arttırdığı saptanmıştır. Hemşirelere psikolojik sermayelerini geliştirmeye yönelik, psikolojik dayanıklılık, olumlu düşünme ve stres yönetimi gibi konularda eğitim verilmesi, sağlıklı ve destekleyici çalışma ortamı ile motivasyonlarının sağlanması, iş ile sosyal yaşamlarının dengelenmeye çalışılması, mesleki gelişimlerini destekleyerek öz yeterliliklerinin arttırılması, duygusal dayanıklılık açısından hemşire arkadaşları ve diğer sağlık çalışanları arasında sosyal bağ kurmaya teşvik edici ekip çalışmaları, uygulamalarının tanınması ve takdir

edilmesi, emeklerinin karşılığında tatmin edici maddi kazanç sunulması, kendilerini ilgilendiren konularda kararlara dâhil edilmesi gibi iyileştirmeler yapılması önerilir. Böylece psikolojik olarak güçlü hemşireler afet durumlarına etkin müdahale için bireysel olarak dirençlilik kazanacaktır. Gelecek araştırmalar için daha geniş hemşire grubu ile çalışılması ve afet direncine etki eden farklı değişkenlerin de etkilerinin nitel ve nicel olarak belirlenmesi önerilebilir.

Araştırmanın Etik Kurul Onayı

Araştırmaya Türkiye'de bulunan bir devlet üniversitesi (Tarih:09.05.2023, Karar No:2023/5/13) etik kurul onayı vermiştir. Araştırma Helsinki Bildirgesine göre yürütülmüş olup Google formda hemşirelerin gönüllü katılımı kabul ettiklerine dair onay verenler çalışmaya katılım sağlamışlardır. Ölçekleri kullanabilmek için yazarlardan mail yolu ile izin alınmıştır.

KAYNAKLAR

Ağırkaya, K., Erdem, R. (2023). Psikolojik Sağlık: Sağlık Çalışanları Açısından Bir Değerlendirme. Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi (PIAR), 10(2), ss. 656-678. DOI: 10.47097/piar.1254928

Alan H, Eskici GT, Sen HT, Bacaksız FE. (2022). Nurses' disaster core competencies and resilience during the COVID-19 pandemic: A cross-sectional study from Turkey. J Nurs Manag., Apr;30(3):622-632. doi: 10.1111/jonm.13552. Epub 2022 Mar 4. PMID: 35083821.

Amini, Fereshteh F, et al. (2023). Determinants of health volunteer training in natural hazard management in Iran. Jambá Journal of Disaster Risk Studies, 15.1: 1384.. doi: 10.4102/jamba.v15i1.1384. PMID: 37435436;

Benight, C. C., Shoji, K., James, L. E., Waldrep, E. E., Delahanty, D. L., & Cieslak, R. (2015). Trauma coping self-efficacy: A context-specific self-efficacy measure for traumatic stress. Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 7(6), 591-599.

Bozdağ, F. (2020). Pandemi sürecinde psikolojik sağlık (Psychological resilience during pandemic). Turkish Studies., 15(6), 247-257. https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44890.

Cherry, K. E., Sampson, L., Galea, S., Marks, L. D., Nezat, P. F., Boudoin, K. H., & Lyon, B. A. (2017). Optimism and hope after multiple disasters: Relationships to health-related quality of life. Journal of Loss and Trauma, 22(1), 61-76.

Çetinkaya Özdemir S, Semerci Çakmak V, Ziyai NY, Çakir E. (2023). Experiences of intensive care nurses providing care to the victims of Kahramanmaraş earthquakes. Nurs Crit Care, 1-11. doi:10.1111/nicc.12992.

Demirbilek Ö., Gökkyaya E. (2022). Acil Yardım ve Afet Yönetimi Öğrencilerinde Afetlere Hazırlık Durumları ile Psikolojik Sağlık Durumlarının İlişkisinin İncelenmesi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 11(2): 617- 624.

D'Souza, J. M., Long, L. J., Richardson, A. L., & Gallagher, M. W. (2023). Hope, optimism, and self-efficacy predicting mental health and illness in a community sample exposed to Hurricane Harvey. Journal of Community Psychology, 51, 2774-2789. https://doi.org/10.1002/jcop.23075

Duan, Y., He, J., Zheng, R., Feng, X., & Xiao, H. (2022). The relationship between disaster preparedness, psychological capital, and coping style among nurses: A cross-sectional study from China. Perspectives in Psychiatric Care, 58, 2577-2584. https://doi.org/10.1111/ppc.1309

Epstein R. M., Krasner M. S. (2013). Physician resilience: what it means, why it matters, and how to promote it. Academic Medicine, 88(3):301-303. doi: 10.1097/acm.0b013e318280cff0.

Giarratano, G., Orlando, S., & Savage, J. (2008). Perinatal nursing in uncertain times: the Katrina effect. MCN: The American Journal of Maternal/Child Nursing, 33(4), 249-257.

Hiçdurmaz D, Üzar Özçetin YS. (2020). COVID-19 Pandemisinde Ön Safta Çalışan Hemşirelerin Ruhsal Sağlığının Korunması ve Ruhsal Travmanın Önlenmesi. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 7(Özel Sayı): 1-7. DOI: 10.31125/hunhemsire.775531

Hobfoll, S. E. (1989) Conservation Of Resources A New Attempt At Conceptualizing Stress, American Psychologist, 44 (3), 13-524.

Hughes, F., Grigg, M., Fritsch, K., & Calder, S. (2007). Psychosocial response in emergency situations—the nurse's role. International Nursing Review, 54(1), 19-27.

Liou, S. R., Liu, H. C., Tsai, H. M., Chu, T. P., & Cheng, C. Y. (2020). Relationships between disaster nursing competence, anticipatory disaster stress and motivation for disaster engagement. International Journal of Disaster Risk Reduction, 47: 101545. https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101545.

Long, L. J., Bistricky, S. L., Phillips, C. A., D'Souza, J. M., Richardson, A. L., Lai, B. S., Short, M., & Gallagher, M. W. (2020). The potential unique impacts of hope and resilience on mental health and well-being in the wake of Hurricane Harvey. Journal of Traumatic Stress, 33, 962-972.

Luthans, F., Avolio, B.J., Avey, J.B., Norman, S.M. (2007). Positive Psychological Capital: Measurement and Relationship with Performance and Satisfaction. Personnel Psychology, 60, 541-572.

Luthans, F., Youssef, C. M., Avolio, B.J. (2007). Psychological Capital: Developing the Human Competitive Edge, New York: Oxford University Press.

Madrigano J, Chandra A, Costigan T, Acosta JD. (2017). Beyond Disaster Preparedness: Building a Resilience-Oriented Workforce for the Future. Int J Environ Res Public Health, Dec 13;14(12):1563. doi: 10.3390/ijerph14121563. PMID: 29236028; PMCID: PMC5750981.

Mao, X, Loke, AY, Fung, OWM et al. (2019). What it takes to be resilient: the views of disaster healthcare rescuers. Int J Disaster Risk Reduct, 36:101-112,

Mao, X., Hu, X., & Loke, A. Y. (2022). A concept analysis on disaster resilience in rescue workers: the psychological perspective. Disaster medicine and public health preparedness, 16(4), 1682-1691.. doi: 10.1017/dmp.2021.157. Epub 2021 Jul 21. PMID: 34286679.

McCanlies, E. C., Gu, J. K., Andrew, M. E., & Violanti, J. M. (2018). The effect of social support, gratitude, resilience and satisfaction with life on depressive symptoms among police officers following Hurricane Katrina. International journal of social psychiatry, 64(1), 63-72.

Mealer, M, Jones, J, Newman, J, et al. (2012).The presence of resilience is associated with a healthier psychological profile in intensive care unit (ICU) nurses: Results of a national survey. Intern J Nurs Stud., 49:292-299. doi:10.1016/j.ijnurstu.2011.09.015.

Oruç, E. (2018). Psikolojik Sermaye Ölçeği Kısa Formunun Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması. Electronic Turkish Studies, 13(14).

Öz, F., Yılmaz, E. B. (2009). Ruh Sağlığının Korunmasında Önemli Bir Kavram: Psikolojik Sağlık. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 16(3), 082-089. http://dergipark.ulakbim.gov.tr/hunhemsire/article/view/500005290.

Pietrantonio, L, Prati, G. (2008).Resilience among first responders. Afr Health Sci., 8(3):1000-1019.

- Songwathana, P., & Timalsina, R. (2021). Disaster preparedness among nurses of developing countries: an integrative review. *International emergency nursing*, 55, 100955.
- Şen G. (2022). Toplumda Suç Korkusu ve Sosyal Sermaye Dinamikleri Açısından Afet Direnci: Burdur Antalya Kent Merkezi Örneği. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Afet Yönetimi Anabilim Dalı Afet Yönetimi Doktora Programı Doktora Tezi, İzmir..
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2018). *Using multivariate statistics* (7th edition), Boston, MA: Pearson.
- Taskiran, G. & Baykal, U. (2019). Nurses' disaster preparedness and core competencies in Turkey: a descriptive correlational design. *International Nursing Review*, 66(2),165–175. <https://doi.org/10.1111/inr.12501>.
- Turner SB. (2015). Resilience of Nurses in the Face of Disaster. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 9(6):601-604. doi:10.1017/dmp.2015.70
- URGAN, S., Ayşe, A. T. A. R., & Erdoğın, P. (2021). Afet Ve Salgınlarda Çalışanlar: Dünya Covid-19 Pandemisi Örneği. *Pearson Journal*, 6(10), 31-46.DOI Number: <http://dx.doi.org/10.46872/pj.200PMCID: PMC10331038>.
- Uysal D. (2024). Sağlık profesyonellerinden paramediklerin iş performansı ve iş sorumluluklarında psikolojik güçlendirmenin etkisi. *ADYÜ Sağlık Bilimleri Derg.*, 10(1):84-96. doi: 10.30569.adiyamansaglik.1405473.
- Wang J, Chen J, Zheng L, Zeng B, Yan X, Xia M, Chen L. (2023). Influence of psychological capital on core competency for new nurses. *PLoS One*, Aug 10;18(8):e0289105. doi: 10.1371/journal.pone.0289105. PMID: 37561799; PMCID: PMC10414633.
- Wyche, KF, Pfefferbaum, RL, Pfefferbaum, B, et al. (2011). Exploring community resilience in workforce communities of first responders serving Katrina survivors. *Am J Orthopsychiatry*, 81(1):18-30
- Yasien, S, Nasir, JA, Shaheen, T. (2016). Relationship between psychological distress and resilience in rescue workers. *Saudi Med J.*, 37(7):778-779.
- Yıldız, C Ç; Yıldırım, D. (2022). The effects of disaster nursing education program on beliefs in general disaster preparedness, disaster response self-efficacy, and psychological resilience in nursing students: A single-blind, randomized controlled study. *Nursing education perspectives*, 43.5: 287-291.. doi: 10.1097/01.NEP0000000000001011.